

Obsah

Vážení čtenáři (Petr Koura, Jan Randák)	9
Předmluva (Michal Stehlík)	11
Pojem a funkce politické kultury s přihlédnutím k českému kontextu (Eva Broklová)	13
Politická kultura – „To je to, co nemáme.“ <i>Od konceptu politické kultury ke kulturním dějinám politického prostoru</i> (Karel Šima)	30
Kategorie „hrdinství“ a „zbabělost“ a zvláštnosti české národní mentality (Jelena Serapionova)	38
Kodymovy Hospodářské noviny. <i>Publikační možnosti a limity v polovině 19. století</i> (Magdaléna Pokorná)	44
O zradě Františka Průdka a počátcích politického konfidentství (Milan Hlavačka)	75
Být dobrým občanem: občanská výchova a politicko-socializační proces v předlitavských učebnicích v letech 1875–1918 (Veronika Sušová)	84
Hrdinové a zbabělci „krvavé řeže jihlavské“ z roku 1910. <i>Lokální politická kultura v prostředí jazykového ostrova</i> (Lukáš Fasora)	101
„Bojovníci Kristovi, ne bídni zbabělci!“ <i>Gender v katolické politické kultuře</i> (Petr Pabian)	116
Vzestupy a pády inteligence. <i>K odpovědnosti intelektuálů za vlastní chování</i> (Martin Kučera)	123
Ženy-hrdinky? <i>Genderová podmíněnost pojmu hrdinství v české společnosti 1914–1918</i> (Denisa Nečasová)	140
Kult sebevraha-hrdiny plukovníka Švece (Jan Michl)	162
Atentát na Aloise Rašína – memento české politické kultury (Jana Čechurová)	174
Milan Rastislav Štefánik a legionáři v politickom zápase medzi centralistami a autonomistami v roku 1922 (Peter Macho)	184
Mezi doktrínou a realitou (Vítězslav Sommer)	201
Od hrdinů k zbabělcům, od zbabělců k hrdinům. <i>Účastníci protinacistického odboje a jejich obraz</i> (Petr Koura)	217
Jiří Weil – jeden český židovský osud (Miroslav Kryl)	245

Převrácený pohled aneb O „zbabělosti“ hrdinů a „hrdinství“ zbabělců v tištěných médiích protektorátu (Pavel Večeřa)	270
„Zahyneš v letadle jako hrdina a Eda ti bude za to vděčný.“ <i>Hrdinství, zbabělost a paměť vojáků druhého československého zahraničního odboje</i> (Pavel Mücke).	291
Hrdina, nebo zločinec? <i>František Kříž před Mimořádným lidovým soudem v Písku</i> (Petr Justin)	311
<i>Závistivý zeměplaz? Zdeněk Nejedlý, Sukova aféra a případ Talichův</i> (Jiří Křesťan)	316
„Nebyli jsme zrádci ani zbabělci.“ <i>Představitelé agrární strany v politické kultuře třetí republiky</i> (Jaroslav Rokoský)	340
Vězeňství po roce 1948 – předpoklady pro hrdinství či zbabělost (Tomáš Bursík)	364
„O hrdinech a hrdinství“ – koncept (komunistického) hrdiny v díle Julia Fučíka a posmrtný Fučíkův kult v Č(S)SR (Stefan Zwicker)	378
Socialističtí hrdinové a škodovák František Zýka (Jan Randák)	390
Autoři publikace	412
Jmenný rejstřík	423

Vážení čtenáři,

knihu, kterou právě otevíráte, je výsledkem konference, již zorganizoval Ústav českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy. Nápad uspořádat setkání na téma „Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století“ se zrodil právě na půdě tehdejšího semináře dějin 19. a 20. století Ústavu českých dějin FF UK při debatách o naší novodobé historii. České dějiny 19. a 20. století jsou totiž mimo jiné dějinami plnými sociálních, politických i národnostních zvratů a konfliktů. Na počátku novověkého vývoje získala formující se česká společnost – ústy Jana Kollára – „dobré vlastnosti národu slovanského“. Ideální Slovan, a tedy i Čech, byl pracovitým, dobromyslným a mírumilovným člověkem. Tato ideální představa však v průběhu následujících desetiletí a vlastně i staletí vzala v dobách mnohých krizí zasvé. Příslušníci české společnosti postupně tříbili svůj charakter a v panteonu „národní povahy“ se vedle sebe postupně postavil udatný Slovan, dobrý voják Švejk, „smějící se bestie“, komunista – dědic pokrokových tradic českého národa a další.

Vedle různých charakteristik „typického Čecha“ formovaly národní povahu též představy o „hrdinech“ či „zbabělících“. Národní společenství se nejen v době svého formování snaží vůči těmto postavám vymezovat – buď se je pokouší napodobovat, anebo je zatracovat. V našich moderních dějinách však najdeme i postavy, které se dočkaly zařazení do jedné z těchto skupin, aby později ne zcela vlastním přičiněním našly místo v táboře přesně opačném. „Hrdinství“ a „zbabělost“ tak v mnohém vypovídá především o době, která tyto termíny používá.

Je otázkou, nakolik může historik vnášet do předcházejících období své soudy o hrdinství a zbabělosti. Ať chce nebo ne, vždy hodnotí z pozice své současnosti, které jsou vlastní i určitá morální a etická kritéria nabízející se jako vzor pro vnímání

minulých jednání. Současně je však třeba si uvědomit, že celé období českých novověkých dějin bylo dobou vnášení podobných soudů, ať už ze strany jednotlivců či různých společenských uskupení, politických stran a jejich ideologů.

Jednou z možností, jak alespoň přibližně uchopit problematiku společenského a politického chování v období novověku, je koncept „politické kultury“. Jedná se o mnohoobsažný pojem, jehož jednou součástí je i vztah společnosti k politickému systému či způsoby chování politických osobností. Ačkoliv se tento pojem stává v naší současnosti stále frekventovanějším, přesto zůstává často nenaplněn dílčími tématy a konkrétními příklady a současně stále chybí jeho teoretická reflexe. Jak se však v minulosti utvářely představy o „zbabělosti“ a „hrdinství“? V jakých souvislostech byly tyto kategorie užívány? Jaká byla dobová etická a morální kritéria?

Na tyto otázky jsme se pokusili odpovědět během našeho dvoudenního rokování v Clam-Gallasově paláci ve dnech 25.–27. října 2006. Na konferenci vystoupily celkem tři desítky historiček a historiků s nejrůznějšími příspěvky – od ryze teoretických, přes referáty z vojenských dějin až po přednášky týkající se v současné době moderních genderových témat. Nechyběl ani pohled „zvenčí“ od tří zahraničních kolegů – Jeleny Serapionové, Petera Macha a Stefana Zwickera. Jelikož naším hlavním záměrem bylo rozprodit nad zvoleným tématem debatu, snažili jsme se v rámci konference dát velký prostor diskuzi, což se podařilo nad naše očekávání – takřka o každém příspěvku se debatovalo a polemizovalo. Konference tak ukázala, že téma „hrdinství“ a „zbabělosti“ se dá nahlížet a zkoumat z nejrůznějších úhlů pohledů.

Výsledky tohoto setkání nyní předkládáme i vám, čtenářům. Doufáme, že i pro vás budou naše závěry zajímavým čtením o naší novodobé historii.

Petr Koura – Jan Randák

Předmluva

Dějiny máme mnohdy snahu vnímat jako střídání vzestupů a pádů, ať již politických, hospodářských či kulturních. Přinejmenším poslední půlstoletí se pak ve světové historiografii objevuje snaha jít za „velkými procesy“ konkrétního člověka s jeho „malými – osobními dějinami“. Je to historie plná prolínání, tázání se po komplexnosti či paralelnosti „světů“, ve kterých se odvíjí život člověka i společnosti. Je to obraz dějů minulých, kde si již nevystačíme s pouhým skládáním dat, ale jsme nuceni k mnohdy studené objektivitě přidávat i ryze subjektivní momenty. Klasickou otázkou „Jak to vlastně bylo?“ v tomto případě předchází dotaz, který se snaží zjistit, na co se to vlastně ptáme. Tak jako tak možná dochází k rozrušení našeho sebevědomí, které se stále snaží věřit v komplexnost námi skládaných obrazů... V tomto ohledu má možná naše historiografie oproti té světové přece jen mírný vnitřní dluh, který se snaží v posledních několika letech splácet.

A to je i případ zvoleného tématu, byť jeho zacílení (jakkoliv operuje s pojmem „politika“, respektive „politická kultura“) přece jen v sobě nese jistý přesah, který se nemusí tak docela vměstnat do historické vědy, tak jak ji dlouhodobě vnímáme. Téma zbabělosti a hrdinství musí logicky pracovat i s velmi jemnými a mnohdy neuchopitelnými esencemi, jako jsou psychologie osobnosti, svědomí či dokonce víra. A právě schopnost překročit hranice své existence a doslova nasadit svůj život za něco mnohdy tak abstraktního, jako je ideál demokracie či svobody, je skutečným velkým tajemstvím, do kterého se historická věda pokouší nahlédnout pečlivým zpracováním konkrétních osudů a jejich zařazením do kontextu doby, společnosti či konkrétních dramatických událostí. Zároveň nelze opomíjet ani hrdin-

ství každodenního nasazení ve jménu těchto ideálů, aniž by se osudy aktérů historických událostí musely nutně odvíjet v dramatických turbulencích doby na hraně života a smrti.

Tato konference se nebála pustit na tak nejistou půdu, jakou je nahlédnutí na pojmy „hrdinství“ či „zbabělosti“ v české politické kultuře posledních dvou století. A to je pro mě dokladem nejen modernosti přístupu, ale také prosté odvahy historika.

*PhDr. Michal Stehlík, Ph.D.,
děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*